

осередком переважно громадської благодійності; тут були поширені етно-конфесійні товариства, успішно діяли жіночі добродійні організації. Якщо приватні благодійники найчастіше виступали з одноразовою допомогою або засновували одну установу, то під наглядом Приказів громадського піклування знаходилося відразу декілька благодійних установ. Ще більш значне поле діяльності мали громадські добродійні товариства, опікуючись різними категоріями нужденних. Благодійність – це не просто прояв співчуття. Це свого роду інвестиції в створення нового, кращого суспільства шляхом порятунку від злиднів і загибелі тих, хто потребує допомоги. Це зерно доброти, яке неодмінно дасть свої сходи, бо більшість людей вміють бути вдячними, якщо бачать увагу і підтримку в ставленні до себе. Усвідомити важливість благодійної діяльності є сьогодні завданням політичного і громадського діяча будь-якого рангу.

Література

1. Гребцова И. С., Гребцов В. В. (2006) *Становление государственного попечительства и общественной благотворительности в Одессе в конце XVIII – 60-е гг. XIX ст.* Одесса: Астропринт. 320 с.
2. Держархів Одеської області. Ф. 1, оп. 198, спр. 48, 8 арк.
3. ПСЗ РИ. Собр. I. Т. 38. СПб., 1830. № 29549.
4. ПСЗ РИ, Собр II. Т. 20. СПб., 1845. № 18879
5. ПСЗ РИ, Собр II. Т. 14. СПб., 1849. № 12264.
6. РГИА. Ф. 733, оп. 78, д. 229. 19 л.

«ХУДОЖНЯ КОЛОНІЯ» М.ВОЛОШИНА ЯК ОСОБИСТІСНИЙ АКТ БЛАГОДІЙНОСТІ

Лариса Дзіковська

кандидат філологічних наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

До початку ХХ століття у світовій і російській практиці сформувалося кілька типів соціально-культурних інститутів, що виконують функції обміну і генерації творчих ідей вільних художників. Серед таких найбільшого поширення набули елітарні салони (пізніше народні доми, Будинки творчості (письменників, художників, композиторів)), літературні видання та редакції журналів, бібліотеки.

Як правило, такі форми установ існували в столицях і великих містах: Санкт-Петербурзі, Москві, Києві. Подібних прецедентів не було в губернських містах, не кажучи про такі глибоко провінційні поселення, яким був Коктебель.

Будинок поета і художника М.Волошина в Коктебелі є пам'ятником літературно-художнього побуту першої третини ХХ століття. «Не музей, а – дихання життя», – писав про нього Андрій Білий у 1933 році, вважаючи його одним із культурних центрів «не тільки Росії, але і Європи» [1, с.99].

Безсумнівно, що волошинська модель творчої лабораторії неформального типу мала безпосередній зв'язок з тією справою, якій присвятив усе своє життя М. Волошин. А саме створення нової спілки творчих особистостей, ім'я якій Будинок Поета в Коктебелі. Це об'єднання відрізнялося унікальною структурою, принципами, формами і проблематикою авторського спілкування, було наповнене безмежним джерелом натхнення і творчої віддачею, що продовжує давати свої безцінні плоди у наш час і має невичерпний запас на майбутнє.

Центральною, багато в чому магнетичною, фігурою була особистість М. Волошина. Це найважливіший суб'єктивний фактор, що визначав неповторну особистісну своєрідність нової моделі творчої лабораторії.

Для всіх, хто приїжджав у Коктебель, Волошин був привітним, гостинним господарем, близьким другом, уважним і мудрим співрозмовником. Для молодих поетів – чуйним, авторитетним наставником у творчості та ставленні до поетичного слова. Для сформованих, відомих письменників і художників зі стажем – тонким, глибоким, надзвичайно коректним критиком і співрозмовником. Тому для всіх разом, кожного окремо з мешканців Будинку Поета, хто був залучений до творчого, духовного, людського поля спілкування, завжди знаходився належний тон, манера, почуття, які надихали та стимулювали розвиток художніх ідей, враховуючи індивідуальність і міру таланту автора. Коктебель, що став, за ініціативи Волошина, курортом трудової інтелігенції, давав притулок М.Горькому, О.Толстому, М. Цветаєвій, О. Мандельштаму, М. Пришвіну, В.Вересаєву, А.Соболю, І.Еренбургу, В.Брюсову, А. Білому, К. Чуковському, В. Ходасевичу, О. Гріну, М.Булгакову, Л.Леонову, Вс. Вишневському та багатьом іншим. Тут бували художники А.Лентулов, Р.Фальк, А.Шервашидзе, Н.Піскарєв, А.Остроумова-Лебедєва, Е.Круглікова, К.Петров-Водкін, Ю.Оболєнська, К.Богаєвський, а також – літературознавці, артисти, композитори, мистецтвознавці, геологи, лікарі, хіміки, льотчики – всіх не перелічиш.

На відміну від інших творчих спілок чільним імперативом належності до кола однодумців Будинку Поета була повна свобода, невимушеність, незалежність,

широкий спектр поетичних, філософських, естетичних уподобань, при загальному пріоритеті безмежної любові до мистецтва. Потужним об'єктивним чинником, незмінно присутнім у структурі всіх відносин і взаємодій, яким є унікальний природний гірський, степовий і морської ландшафт Східного Криму була природа Кіммерії, з монументальним і величним Кара-Дагом, захопливою й чарівною коктебельською затокою та випаленими сонцем навколишніми пагорбами.

Органічною складовою Дома Поета є унікальна мережа пам'яток археології, історії та культури, розташованих у районі Судака, Феодосії Старого Криму, а саме Генуезька фортеця, картинна галерея І. К. Айвазовського, Сурб-Хач.

На особливу увагу заслуговує бібліотека Волошина, яка налічує близько десяти тисяч книг. Унікальне зібрання налічує видання російською, французькою, німецькою та італійською мовами. Більше ніж 1,5 тисячі видань з автографами Волошина і близько 300 книг з його позначками, понад 400 – з автографами авторів, більше 30 іменних примірників, надрукованих мізерним тиражем. Відомий бібліограф А. Сидоров, ознайомившись з бібліотекою Волошина, писав у 1935 році: «Тут я знаходжу ряд книг, відсутніх у кращих бібліотеках Москви ... – все це справжнє багатство» [1, с.99]. Колекція живопису містить японські гравюри XVIII і XIX століть, картини мексиканця Дієго Рівери, поляка В. Слевінського, француза О. Редона, роботи М. Якунчікової, Бенуа, Е. Лансере, К. Петрова-Водкіна, А.Остроумової-Лебедевої, багаті зібрання акварелей самого М. Волошина.

Все це свідчить про нерозривність особистості Поета з образом гостинного Дому, який став *островом свободи в царстві більшовицького тоталітаризму*, а також з уособленням усього Коктебеля – первозданної і благодатної країни, також ніби створеної Волошиним. У 1929 році Вс. Рождественський писав:

*Из русской совести, отстоянной как хмель,
Из знойного песка в полынном кругозоре,
Из скифских пажитей и эллинского моря
Он изваял страну и назвал: Коктебель! [3, с.4].*

Посилювала бажання М. Волошина прискорити право створення на базі свого власного будинку «художньої колонії», – радянська цензура. Саме з середини 1920-х все частіше почали вилучати ім'я поета з друку. Лише тільки з 1961 року, у зв'язку з «дозволом» на Волошина-художника, була знята заборона на ім'я Волошина у пресі. У кінці 1980-х скасування цензури уможливило повну, без вилучень, публікацію як творів Волошина, так і літератури про нього.

У листі до В. В. Вересаєва в 1923 році Волошин писав, що він «відчуває необхідність якось легально закріпити за собою право створення у себе в домі безкоштовного «будинку відпочинку». « Я не хочу ніяких субсидій, ніякої допомоги, – продовжував він, – а тільки офіційного права створення «художньої колонії» [2,с.294]. «Художня колонія» на базі волошинського будинку де факто існувала вже давно, але в нових соціальних умовах, з регулярними спробами місцевої влади експропріювати споруду, поетові довелося звернутися до своїх столичних друзів за підтримкою. У кінці липня 1922 року він отримав охоронну грамоту від Кримсовнархоза.

А тепер хроніка подій за 1923-1927 роки. Отже, весна 1923 року, вперше після початку війни намічається курортний сезон. У Волошина готують кілька кімнат: «... не для того, щоб здавати їх за плату, а щоб пускати ту жити» письменників і художників безкоштовно. Про це поет повідомляє Вересаєву, просить звертати увагу всіх його знайомих, які їдуть до Криму. Думка про літню станцію – притулку для художників, літераторів і вчених спалахує в ньому з новою силою. Така загальнокорисна справа могла б бути звільнена від податків, проте різні побори збільшуються та «з'їдають» весь його гонорар. При цьому Волошину не хотілося б перетворити будинок в офіційну установу – з різною «паперовістю та звітністю», без можливості вибору близьких йому за духом людей [2, с. 267].

У «художньої колонії» створювався певний лад життя: «в сенсі загального духу було дуже добре і вдалося створити сімейну близькість і єдність, – із задоволенням писав Волошин восени. – Відчувалося, що кожен їхав, набравшись тиші і відпочинку». Вже у перший рік, а саме 18 серпня 1923 року було вказано на важливість значення Будинку поета у феодосійському «Рабочем»: «Після перерви, викликаної громадянською війною, Коктебель вперше у цьому році залучив сіверян, скучили за сонцем у дощовій Москві ... Мало хто з представників літературно-аристократичного світу групуються на дачі відомого поета Максиміліана Волошина, які об'єднані навколо його особистості, його поезії, чудової бібліотеки ...» [2, с. 270].

Однак не все було гладко, Будинок поета і його господар викликали і серйозні нападки. Волошин та його гостинність з одного боку, розпалювали апетити домовласників, що спричинило підвищення цін за кімнати для відпочиваючих, з іншого боку, загальне роздратування місцевої влади в процесі націоналізації дач з подальшою здачею в оренду колишнім власникам. «Я знову отримую попередження і погрози про обшук, про арешт, про те, що за мною стежать, розкривають листи; я, зрозуміло, в оренду своєї дачі взяти не зможу, тому

що грошей для виплати у мене немає і не буде», – писав Волошин 10 серпня Вересаєву. У ці ж дні поет звернувся до впливових знайомих, земляків, які займали високі адміністративні посади. Він намагався переконати, довести, що «соціально буде більш справедливим», якщо його будинок залишиться в його розпорядженні, і буде служити місцем відпочинку для працівників мистецтва, ніж перетвориться в готель сілради. Адже саме приплив до нього письменників, художників і артистів створив репутацію Коктебеля – і, тим самим добробут села! [2, с.270].

Передчуваючи і більш серйозні нападки, Волошин написав вірш-заповідь «Доблесть поета» (1925):

В смутах усобиц и войн сознавай целокупность.

Будь не частью, а всем, не с одной стороны, а с обеих.

Зритель захвачен игрой – ты не актер и не зритель;

Ты – соучастник судьбы, раскрывающий замысел драмы.

В дни Революции будь человеком, а не гражданином.

Помни, что для тебя партии, клички, программы –

То же, что списки больных для врача сумасшедшего дома...

Будь изгоем при всех властях и народоустройствах:

Совесть народа – поэт. В государстве нет места поэту... [4, с.299].

У березні 1924 року йому видали посвідчення від наркома освіти А. Луначарського, яке дозволяло створення в Коктебелі безкоштовного будинку відпочинку письменників. «Максиміліан Волошин, – йдеться в ньому, – з повного схвалення Наркомосу РРФСР влаштував у Коктебелі у своєму домі безкоштовний будинок відпочинку для письменників, художників, учених і при ньому літературно-живописну майстерню. Народний комісаріат освіти РРФСР вважає цю установу надзвичайно корисною, просить військову і прикордонну владу надавати у цій справі М. Волошину всіляку підтримку» [2, с.282].

Впродовж липня-серпня кількість гостей волошинського будинку перевищила сто чоловік одночасно, а всього за літо відпочило більше 300 осіб.

Друзів і знайомих, які збиралися у Коктебель, Волошин просив брати з собою інвентар, якого дуже бракувало: мішки для сіна, подушки, тарілки (крайній недолік!), прибори для їжі, свічки. Кримознавець А. Полканов попереджав: «Прислуги немає. Воду носити самим. Зовсім не курорт ... » і водночас наставляв: «Вільне дружнє співжиття, де кожен, ... стає повноправним членом. Для цього ж потрібно: радісне прийняття життя, любов до людей і внесення своєї частки інтелектуального життя » [2, с.285].

Поступово стався поділ між мешканцями волошинського будинку: люди старшого покоління іменувалися «маститими»; молодь ділилася на «отроків» і «отроковиць»; самотні жінки були «німфами», їх загальне приміщення отримало назву «гінекея», а кімната одиноких чоловіків – відповідно «мужікея» [2, с.285].

Багато цікавих подій зберігає літопис 1924 року. Наприклад, на початку серпня із Алупки приїхав Валерій Брюсов, у якого з Волошиним давно була встановлена «недоброзичлива байдужість». У захопленні від побаченого і пережитого Брюсов казав Волошину: «Я думаю, що в цю хвилину Коктебель є єдиним літературним центром у Росії...». «Дні, які я провів вперше у Коктебелі, проводять нову чітку межу в моєму житті», – записав Валерій Якович перед від'їздом у спеціальну «Книгу розлук», яку завів у той рік Волошин. А в жовтні прийшла звістка про смерть Брюсова. Висловлюючи співчуття дружині, Волошин писав: «Мені дана сумна радість з усвідомленням того, що останні дні свого ясного спілкування з природою Валерій Якович провів під моїм дахом у Коктебелі ... Я давно не бачив його таким ясним, просвітленим, навченим ...» [2, с .292].

Літній «людоворот» 1925 року налічував понад 400 осіб. У Будинку почала функціонувати «комунальна кухня». «Це набагато зручніше ... і якоесь дуже приємно ... Тут ми живемо тісною сім'єю, – пише один з гостей, – багато між собою переходять на «ти»... Найбільше, окрім господарів, мені подобаються ... Леонови: він – молодий письменник, дуже веселий і простий, вона – дочка видавця Сабашникова ... третього дня один письменник читав свій прекрасний твір про собаку» [2, с.300]. Мова йде про читання фрагментів повісті «Собаке серце» М. Булгакова, який того літа відпочивав у Коктебелі зі своєю дружиною Л. Є. Белозерською.

1926 рік був воістину плідним. У будинку Волошина і його дружини відпочило з травня по жовтень близько 600 гостей.

1927 – рік страшного землетрусу, який стався в серпні, не завадив побувати у Будинку Поета понад 500 відпочиваючих. Саме до цього Волошин завжди і прагнув. «Волошинський будинок – це не я. А цілий колектив», – пояснював він в одному з листів. Зізнаючись Вересаєву в тому, що «був цього літа ... розчавлений кількістю гостей», він одночасно висловлював радість: «доведена нагальна потреба» в його Домі! [2, с.304].

Через все своє життя Волошин проніс безмежне почуття любові до людей. Створена ним модель творчої лабораторії мала величезне значення для розвитку і збереження культури, літератури, мистецтва, яка в 30-50 роки знайшла втілення в організації Будинків творчості в Коктебелі, Поленово, Переделкіно, імені Чехова в

Ялті, імені Коровіна в Гурзуфі і багато інших. А створення нової спілки творчих людей у Будинку Поета не було марним проведенням часу столичних знаменитостей. Це була Майстерня, в якій досліджували таємниці народження краси в природі, а потім у мистецтві (на кшталт академії Платона в Стародавньої Греції). На думку Волошина, високе божественне **призначення** особистості –

...выплавить из мира

Необходимости и разума –

Вселенную Свободы и Любви...[4, с.114].

По праву поетичним заповітом Максиміліана Олександровича Волошина ми можемо вважати його вірш «Будинок Поета» (1926), який автор духовно присвятив «усім друзям Коктебеля - справжнім, минулим і майбутнім» [2,с.312] :

Я сам избрал пустынный сей затвор

Землю добровольного изгнанья,

Чтоб в годы лжи, падений и разрух

И выстрадать великое познание [4, с.324].

Література

1. Купченко В. П. (1998) *Кіммерійські етюди. Події. Люди. Пам'ятники*. Феодосія. 175 с.
2. Купченко В. *Життя Максиміліана Волошина. Документальне оповідання*. СПб. 400 с.
3. Дм. Лосєв (1997) *Образ поета. Максиміліан Волошин у віршах і портретах сучасників*. Феодосія – Москва. 158с.
4. М. Волошин. (1996) *Всесвітня бібліотека поезії. Вибране*. Ростов-на-Дону. 448 с.

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ ДОБРОЧИННИХ АКЦІЙ В УМОВАХ МІСТА: НА ПРИКЛАДІ ОДЕСИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Антоніна Дорошева

кандидат історичних наук, доцент

Дунайський факультет морського та річкового транспорту

Державного університету інфраструктури та технологій

Відродження добродійності на сучасному етапі державотворення викликає потребу наукового осмислення цього історичного явища, його форм та перспектив розвитку. Історичний досвід організації державного піклування та громадської